

Piše: Prof. dr. Gabrijele Popović

Mogućnosti kontrole i smanjenja zagađenja životne sredine

Gotovo tri decenije prisutna je zabrinutost u vezi sa stanjem životne sredine i njenim unapređenjem. Naučni podaci vezani za uzroke koji su uticali na promenu klime jasno ukazuju u kojim segmentima treba preduzeti akciju u cilju snižavanja temperature na Zemlji (https://public.wmo.int/en/resources/united_in_science). Klimatske promene imaju ozbiljan uticaj na ekonomiju, trgovinu, zdravlje i biodiverzitet, tako da je preduzimanje akcija u cilju njihovog otklanjanja i ublažavanja intenziteta krajnje neophodno.

Gasovi staklene bašte (*greenhouse gases – GHG*) glavni su uzročnici globalnog zagrevanja koje uzrokuje klimatske promene. GHG gasove čine ugljen dioksid (CO₂), metan (CH₄) i oksidi azota (N₂O) (https://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/press_factsh_mitigation.pdf). Kod pomenutih GHG gasova dominantan je CO₂ koji nastaje usled sagorevanja fosilnih goriva, proizvodnje cementa i degradacije šuma i dugo ostaje u atmosferi. Stručnjaci se slažu da je neophodno stabilizovati koncentraciju GHG gasova u atmosferi u cilju smanjenja klimatskih promena na zemlji ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649352/EPRS_BRI\(2020\)649352_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649352/EPRS_BRI(2020)649352_EN.pdf)).

Postavlja se pitanje koja količina zagađenja je optimalna. Čak i pri postizanju društvenog optimuma postoje određeni troškovi zagađenja. U skladu sa analizom blagostanja, ta količina zagađenja može se tretirati kao optimalna količina zagađenja imajući u vidu postojeću tehnologiju i troškove proizvodnje.

Stavovi pojedinaca idu u smeru da je optimalna količina zagađenja jednaka nultom zagađenju. Međutim, nulto zagađenje može se postići jedino u slučaju kada je i sama proizvodnja jednaka nuli, odnosno kada proizvodnje nema. U realnim uslovima, tako nešto je nemoguće ostvariti jer bi se to ozbiljno odrazilo kako na ekonomiju, tako i

na svakodnevni život. Neophodno je da se društvo opredeli koju količinu zagađenja je spremno da prihvati. Pored navedenog, potrebno je nastojati da navedeni nivo zagađenja vremenom bude sve manji zahvaljujući primeni savremenijih i čistijih tehnologija. Živimo u doba potrošačkog društva u kojem potreba za dobrima i uslugama različitih vrsta stalno raste. Sve ovo izaziva zabrinutost u tom pogledu koji nivo zagađenja će biti tretiran kao optimalan i prihvatljiv. Do kog momenta će se porast zagađenja smatrati opravdanim? Koji nivo zagađenja će se tretirati kao prekomerno zagađenje?

Mere koje su usmerene na smanjenje zagađenja prevashodno imaju za cilj smanjenje emisije gasova koji uzrokuju nastanak efekta staklene bašte. Mnoge zemlje su usvojile i primenjuju mere koje imaju za cilj kontrolisanje emisije zagađenja. Rad na smanjenju zagađenja koje uzrokuje klimatske promene ima globalnu dimenziju koja dodeljuje posebnu ulogu međunarodnim telima, odnosno telima Ujedinjenih nacija (UN). Koordinaciona struktura je razvijena u obliku Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama (*UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*) koja je potpisana 1992. godine, a koja je stupila na snagu 1994. godine. Njen cilj je stabilizacija koncentracije GHG gasova u atmosferi na nivou koji može sprečiti „opasno ometanje klimatskog sistema“. UNFCCC ne predviđa obavezujući nivo emisija za pojedinačne ze-

mlje i ne obuhvata prisilne mehanizme već usvaja određene protokole.

Najčešće pominjani i primenjivani mehanizmi za kontrolu zagađenja su sledeći (Pešić, 2012):

1. *Standardi ili ograničenja zagađenja* koji funkcionišu po principu „propiši, pa kontroliši“ i koji su najstariji i najjednostavniji način borbe protiv zagađenja.
2. *Porezi* koji predstavljaju vrlo efikasan vid kontrole zagađenja, utvrđuju se po jedinici zagađenja i tako podstiču zagađivača da smanji zagađenje.
3. *Prenosive dozvole na zagađenje* koje su izuzetno adekvatne za primenu u slučaju kada proizvođači emituju u atmosferu ugljen-dioksid i druge gasove koji uzrokuju nastanak efekta „staklene bašte“. Vlada uz pomoć dozvola definiše ograničenje zagađenja za čitavu teritoriju i u skladu sa tim izdaje odgovarajući broj dozvola koje dodeljuje proizvođačima, a kojima oni mogu trgovati.

Poslednjih godina nekolicina zemalja preduzela je aktivne korake u cilju smanjenja emisije štetnih gasova primenom ekoloških propisa, sistema trgovine dozvolama na zagađenje i porezima. Finska je bila prva država koja je 1990. godine uvela poreze na zagađenje. Od tada je još šesnaest država uvelo poreze na zagađenje koji se kreću u rasponu od manje od 1 EUR/metričkoj toni emitovanog zagađenja u Ukrajini i Poljskoj,

do preko 100 EUR u Švedskoj (<https://taxfoundation.org/carbon-taxes-in-europe-2020/>). Sve zemlje članice EU (uključujući Island, Lihtenštajn i Norvešku) su deo EU sistema za trgovinu dozvolama na zagađenje (*EU Emissions Trading System – EU ETS*).

EU je 2007. godine postavila cilj svim zemljama članicama da do 2020. smanje ukupno zagađenje. Jedan od ključnih ciljeva, koji je ozakonjen 2009. godine bilo je smanjenje emisije GHG gasova za 20%. Istraživanja su pokazala da su najbolje rezultate u pogledu dostizanja pomenutog cilja imale Velika Britanija, Italija i Španija.

Naplaćivanje emitovanja zagađenja predstavlja jedan od instrumenata koji se primenjuju u cilju smanjenja zagađenja, ali je u mnogim državama on tek na početku primene i još uvek nisu ostvareni celokupni očekivani efekti. Prisutan je i *gép naplaćivanja zagađenja* koji predstavlja razliku između benčmarking vrednosti koja je kompatibilna sa smanjenjem i stvarne efektivne stope zagađenja. Svi ovi podaci ukazuju na to kako dolazi do neuspeha primenjenih mera zbog sporog smanjivanja navedenog *gëpa*. Pored toga, prisutne su i varijacije

među sektorima. Radi šire primene i postizanja postavljenih ciljeva za smanjenje zagađenja, zemlje moraju da utiču na smanjenje ukupnog *gëpa* između cena zagađenja i *gëpa* u cenama zagađenja u različitim sektorima.

EU je 2007. godine postavila cilj svim zemljama članicama da do 2020. smanje ukupno zagađenje. Jedan od ključnih ciljeva, koji je ozakonjen 2009. godine bilo je smanjenje emisije GHG gasova za 20%. Istraživanja su pokazala da su najbolje rezultate u pogledu dostizanja pomenutog cilja imale Velika Britanija, Italija i Španija.

Drugi važan uticajni faktor jeste i *responsivnost* emisija sektora na definisane cene, koja varira u zavisnosti od sektora i izvora emisije. Dakle, u određenim zemljama će čak i niža cena na zagađenje dovesti do postizanja ciljeva vezanih za smanjenje emisija, dok će kod drugih zemalja te cene morati da budu više postavljene, kako bi se postigao isti taj cilj.

Određivanje cena za štetne emisije na nivou proizvodnje izaziva zabrinutost ne samo vezanu za konkurentnost i trgovinu, već i za njenu efikasnost u globalnom smanjenju emisija. Kada se mere primenjuju na nivou proizvodnje, postoji rizik da konkurenti koji ne plaćaju poreze za štet-

ne emisije koje emituju, imaju određenu konkurentsku prednost. Posledica bi mogao biti rast proizvodnje (ili njenog dela) u zemljama koje ne predviđaju plaćanje štetnih emisija. Ovaj fenomen je poznat kao „*curenje gasa*“.

Oporezivanje štetnih emisija treba da bude integralni deo poreskog sistema određene zemlje u cilju postizanja kompatibilnosti ne samo u smislu konkurentnosti već i prihvatljivosti i jednakosti. Konačno, može se zaključiti da ne postoji jedinstveno rešenje u vezi s javno prihvatljivom cenom zagađenja koja će odgovarati svima. ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649352/EPRS_BRI\(2020\)649352_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649352/EPRS_BRI(2020)649352_EN.pdf)). □

Prof. dr. Gabrijele Popović
Izvod iz monografije „*Ekonomski i pravni aspekti zaštite životne sredine*“
Fakultet za primenjeni menadžment,
ekonomiju i finansije
www.mef.edu.rs